

Írta: Wiesner Erzsébet

Szupervízió a gyermekvédelemben

Európában a 60-as évek végére általános felismeréssé vált, hogy a szupervízió–aminek vannak ugyan szakma- és terepspecifikus vonásai és történetileg a szociális munka szakmához kötötten alakult ki -olyan átfogó és komplex munkaforma, amely a különböző segítő szakmák terepein, valamint a képzési rendszerben – nem specifikus módon– használható. Ez a felismerés indokolja egyrészt a szupervízió, mint önálló szakma megjelenését és teszi lehetővé, hogy a 70-es években Európában egyre növekedjen az igény az önálló szupervízor szakemberképzés iránt. Napjainkban a szupervízió új, interdiszciplináris tudományterületté alakult, és a humán területeken túl a gazdasági, ipari szférában is megjelent, mint a hatékonyság fejlesztésének egyik lehetséges eleme.

E tanulmány csak egy szűk metszet–a gyermekotthoni szupervízió területét elemzi; a nevelőszülőkkal, örökbefogadókkal, családgondozókkal, gyámüggyel stb. dolgozók szupervízióját nem tárgyalja.

A struktúra, a rendszer kérdései fontos szerepet játszanak. Lényeges, hogy a gyermekotthont társadalmi, intézményi összefüggéseiben lássuk, olyan intézményként, amely szocio-kulturálisan, gazdaságilag és politikailag sajátos módon ágyazódik a társadalomba. A gyermekotthon az intézményes nevelés terepe. Mit jelent ez a gyermekek és mit a gyermekotthon dolgozói szempontjából?

Az otthon életében számos olyan feszültség keletkezik, ami témaként érdeklődésre tarthat számot a szupervízióban. Megfogalmazódnak az intézmény lehetőségei és érdekei, valamint a pedagógiaiként kívánatos célok között feszülő ellentét, a professzionális nevelői munka, és az otthonbeli közös élet, közös hétvégék, közös élmények ellentmondása. Témaként jelenik meg a pedagógiai „siker” fogalmának törekenysége. Az intenzív, odaadó pedagógiai munkát késleltetett visszajelzés, vagy éppenséggel hallgatás kíséri; honnan, kitől kaphat és várhat viszonylag objektív, tárgyilagos visszajelzést, értékelést munkájáról a nevelőotthoni nevelő? A gyermekotthonokban különféle szakmák képviselői eltérő szakképesítéssel dolgoznak, megjelennek tehát a presztízsharc, a hierarchia szempontjai jelen van a hatalom, mint markáns téma, a legváltozatosabb hatalmi játszmák leképződéseivel. Napjainkban az egzisztenciális bizonytalanság, félelmek, szorongások sokak életének kísérőjelenségei. Az állandó változások, egyre romló és nehezedő létfeltételek közepette szinte kézzelfoghatóvá válik a fenyegetettség érzése. Az új szakmák képviselői, pl. a szociális munkások megjelenésével megkérdőjeleződik az eddig elegendőnek bizonyult szakmai felkészültség, megjelenik a konkurencia, szakmai rivalizáció. Megfogalmazódnak témaként a célcsoporttal, a gyerekekkel kapcsolatos nehézségek is, némely esetben a nevelő, pedagógus eszköztelensége, amiről kollegiális körben, a kiválasztott kollégákon kívül (akik már barátok is egyben) másokkal beszélni szinte a lehetetlennel lenne egyenlő. Az egyes gyerekcsoportok gyakran külön szigeteket alkotnak, a csoportnevelő pedig nem veszi jó néven, ha valaki, akit nem ő választott ki erre a célra, úgymond belelát a csoport életébe. A kollegiális, egyben baráti kapcsolatok lényeges szerepet játszanak a feszültség aktuális levezetése, „kibeszélése” szempontjából, a gond

azonban az, hogy így a feszültség nem kerül feldolgozásra, újból és újból megismétlődik, visszatér. Ki ne ismerné a tízszer, húszszor, esetleg még többször elmesélt alaptörténeteket? A gyerekcsoportok elszigetelődése alkalmat ad az összehasonlításra, az egymás közötti rivalizációra és némelykor az egészséges versenyszellem torzulásaira.

Fontos téma a felelősség kérdése, a döntési struktúra, és kinek-kinek a saját szerepe, saját felelőssége a döntéshozatalban, véleménye arról, hogy mennyire „számít” az ő véleménye, változtathat-e valamin/Gyakori a mindent vagy semmit, fekete vagy fehér alapon működő beállítódás, ami gyakran leértékeli, szinte semmibe veszi az elért apró változásokat, hiszen a nagy egész még mindig változatlan.

Személyes tapasztalatok

1994 elején a Fővárosi Pedagógiai Intézet Gyermek- és Ifjúságvédelmi Szaktanácsadó Csoportja közvetítésével, a Főv. Önkormányzat Gyermek-és Ifjúságvédelmi Osztálya, valamint a Főv. GYIVI támogatásával három szupervíziós csoport és két egyéni szupervíziós folyamat elindítására nyílt lehetőség. Egy csoport maximum hét fővel indult, a jelentkezés természetesen önkéntes alapon történt. A fővárosi gyermekvédelmi hálózatból az új módszerekre, munkaformákra fogékony, nyitott szemléletű munkatársak jelentkeztek, többségükben gyermekotthon igazgatók, igazgatóhelyettesek, szaktanácsadók, nevelők, egy utógondozó és egy gyermekfelügyelő.

A két egyéni folyamat a hálózat vezető beosztású munkatársaival kezdődött. Az egyik folyamat viszonylag rövid idő után koncepcionális különbségek és eltérő elvárások miatt abbamaradt, a másik több mint egy éven át eredményesen működött. A csoportmunka 1994. március 1-jén, közös csoportalakító üléssel indult, amin minden jelentkező részt vett, így a csoportok összetétele saját választás alapján alakult ki. A csoportfolyamat kezdeti szakaszában különbségként jelent meg, hogy a szupervízió résztvevőinek van-e már előzetes csoporttapasztalata, vagy nincs – ettől függően hosszabb-rövidebb ideig tartott a bemelegítő szakasz, az összehangolódás, a közös munkastílus kialakítása. A csoportmunka megkezdésének másik lehetősége az lehet, ha a csoportmunka kezdetét megelőzően a jelentkezőkkel a szupervízor első interjút, első beszélgetést folytat. Az interjú nagy előnye, hogy segít az elvárások tisztázásában, és így az esetleges, menet közben felbukkanó tisztázatlanságoktól „megkíméli” a csoportfolyamatot.

Érdekes tapasztalat volt az egyik csoport hierarchia szerinti strukturálódása, ami oda vezetett, hogy az egyetlen gyermekfelügyelő a csoport minden próbálkozása ellenére kimaradt a csoportból.

A csoportfolyamat elején esetként a kliensekkel folytatott egyéni esetmunka jelent meg, később a folyamat elmélyülése és a bizalom kialakulása után az esetek a kollegiális együttműködésről, a főnökhöz, hatalomhoz fűződő viszonyról, kommunikációs elakadásokról kezdtek szólni, míg végül megfogalmazódhatott a saját tehetetlenség-érzés és szó kerülhetett a megoldhatatlannak tűnő helyzetekről a szakma kontextusában.

Mindhárom csoport rövid időn belül elfogadta a reflexív tapasztalatfeldolgozás új munkaformáját és úgy ítélte meg, hogy egy-egy eset „boncolgatása” nem időt rabló, felesleges luxus, hanem az új szempontok, az eset mélyebb megértése átsegítenek a holtpontra, tehát a szupervízió „megéri” a ráfordított időt. Ahogy az egyik csoporttag megfogalmazta: ha a problémás esetekben a rohanás és lázas intézkedés, gyors beavatkozás közepette szánánk arra másfél órát, hogy leüljünk, és nyugodtan végiggondoljuk az esetet lehet, hogy sok felesleges lépéstől kímélhetnénk meg magunkat, és végül másfél órára fordítással többször másfél órát nyernénk.

A csoportkohézió kialakulása az egyik csoportban leválási nehézségekhez vezetett. 40 ülésre szerződöttünk, és a folyamat vége felé megjelent az a félelem, hogy a csoport űrt hagy majd maga után, hiányozni fog, és nehéz lesz a folytatás lehetőségét megtalálni. Nekem is nehezemre esett a búcsú és a csoportok lezárása. Jó érzés volt nyomon követni a szupervíziós csoportnormák kialakulását és működését, és érezni a folyamat vége felé, hogy lassan már nincs is rám szükség. Felmerül ilyenkor mindkét részről a gondolat, hogy ne hosszabbítsuk-e meg a folyamatot. Érdekes a mérlegelésnél azt is figyelembe venni, hogy akarva-akaratlanul mind a szupervízor, mind a szupervízió résztvevői kényelmesen „be is rendezkednek” egy-egy folyamatban, már kialakultak a csoportban elfoglalt helyek, szerepek, már tudjuk nagyjából, hogy ki mire hogyan fog reagálni. Én hiszem, hogy egy hosszabb folyamat után frissítő váltásra van szükség; új csoporttagokra, akiktől és akikkel új szempontokat lehet kidolgozni és új szupervízorra is, aki egy más személyiség szűrőjén át új módon katalizálja a szupervíziós tanulási folyamatot.

Számomra a saját gyermekvédelmi múltam—egészen 1990 októberéig, amíg Kasselban el nem kezdtem szupervízió szakra járni, gyermekotthoni családgondozóként dolgoztam—megnehezítette a „kivülálló szupervízori szerepet”. Egy-egy eset hallatán előjöttek a saját emlékeim hasonló helyzetekről, saját viszonyulásaim és egyszer csak azt vettem észre, hogy szolidáris vagyok az eset valamelyik résztvevőjével, valakinek a pártján állok. Ilyenkor úgy érzem percekre csoporttag lett belőlem, és néha csak akkor tudtam visszaváltani a szupervízori szerepbe, ha előbb lándzsát törtem valamelyik érdekelt mellett vagy ellen. A terepkompetencia fogalmára visszautalva ez a tapasztalat abban erősített meg, hogy az ismerős terep, az otthoni pálya biztonságának ára van: a túlzott érintettség, bevonódás veszélye.

Kitekintés

Jelenleg öt csoportban folyik szupervíziós munka. A lezárult csoportok helyén három új csoport alakult, kettő túlnyomórészt a GYIVI dolgozóiból, egy pedig újból a fővárosi hálózat munkatársainak köréből. 1994-95-ben a Fővárosi Pedagógiai Intézet Gyermekvédelmi Szaktanácsadói Csoportja 9 fő részére német kiképzőkkel Rogers-i személyközpontú tanácsadói továbbképzést szervezett, az elméleti blokkok között csoportszupervízióval. A tanfolyam 1995 őszén eredményesen lezárult. A tanultak hasznosítása érdekében a szupervíziót a csoporttal tovább folytatjuk, azzal a különbséggel, hogy most már elsősorban nem az elméleti ismeretek gyakorlati integrációja a cél, hanem a kliensmunka tapasztalatainak feldolgozása.

Sokat gondolkodtunk azon is, hogy hogyan lehetne a megkezdett szupervíziós munkát továbbvinni, folytatni. 1996 januárjában az első három szupervíziós csoport tagjaiból hat fővel szupervízor munkacsoport alakult, amely a saját élmény első lépcsőfokára építve, általam tartott folyamatos kontroll szupervízió mellett már a szupervízor képzés elindulásáig is elkezd szupervíziót adni. A munkacsoport önszerveződési szakasza nemsokára lezárul és remélem, mire ez a cikk megjelenik, már lehet jelentkezni három újonnan induló szupervíziós csoportba.

Fontosnak tartom mind a személyközpontú tanácsadói csoport munkájának folytatását, mind a szupervízor munkacsoport megalakulását, bízva abban, hogy általuk színesedik és bővül a segítségnyújtási lehetőségek, szolgáltatások köre a segítő foglalkozásúaknak.

IRODALOM:

- C. Wolfgang Müller: Hogyan vált a segítségnyújtás hivatássá? (T-Twins, 1992)
Sárvári György: Az európai és az amerikai szupervíziós modellek néhány eltérése (1995)
Péter Berker: Terepdinamika (Szupervízió c. folyóirat, 21. szám, 1992)